

education

Lefapha la Thuto la Bokone Bophirima
Noord-Wes Departement van Onderwys
North West Department of Education
NORTH WEST PROVINCE

PROVINCIAL ASSESSMENT

MOPHATO 11

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2019

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 10.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e kgaogantswe ka DIKAROLO DI LE THARO.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C:	Tiriso ya puo	(30)

2. Buisa ditaelo TSOTLHE ka kelotlhoko.

3. Araba dipotso TSOTLHE.

4. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng E NTŠHWA.

5. Tlola mola morago ga KAROLO NNGWE le NNGWE.

6. Nomora karabo NNGWE le NNGWE jaaka potso e nomorilwe.

7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.

8. Kabo ya nako e e tshikinngwang:

KAROLO YA A:	50 metsotso
KAROLO YA B:	30 metsotso
KAROLO YA C:	40 metsotso

9. Kwala ka mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA A (TEMANA)**Go thusa balemirui ba bomme go atlega**

1	Porojeke eno e kgontshitse basadi ba le bantsi go nna le seabe mo diporojekeng tse di diragadiwang mo metseng ya bona fa mo letlhakoreng le lengwe ba ntse ba aga kitso le bokgoni jwa go ikinola mo khumanegong. Porojeke ya Dale Hes e e tsamaisiwang ke puso e letla basadi go jala dikuno tse di kgonang go emelelana le maemo a tlelaemete, go di rekisa le go bona morokotso.	5
2	Kgonagalo ya gore phetogo ya tlelaemete e ka ama mekgwa ya temothuo ya basadi ba metsemagae ba kwa masepaleng wa sedika wa uMgungundlovu ga e kalo, ditebogo go porojeke e e diragaditsweng ke ba setheo sa naga sa ditshedi tse di farologaneng tsa Aforikaborwa (SANBI) ga mmogo le yunibesithi ya KwaZulu-Natal. Umngeni Resilience Project ke porojeke e e dirisitseng R102 milione, e e welang ka fa tlase ga Adaptation Fund – e leng letsholo le le nang le maikaelelo a go thusa setšhaba go samagana le phetogo ya tlelaemete.	10
3	Porojeke eno e fetotse tsela e basadi bano ba dirang tiro ya bona ka gone, e ba rotloetsa go dirisa dijalo tse di kgonang go emelelana le phetogo ya tlelaemete, menontsha ya okanike le mekgwa e mešwa ya go kotula. Matu Gwala o amogetse thuso go tswa go ba Umngeni Resilience Project morago ga go kgaratlhela go jala, ka ntlha ya maemo a tlelaemete a a fetogang kgapetsa a jaaka dipula tsa matsorotsoro le leuba. O ne a re porojeke e mo kgontshitse go jala dikuno ka bontsi tse di kgonang go emelelana le maemo a phetogo ya tlelaemete, go rekisa le go dira morokotso.	15 20
4	‘Ke dirile R4 500 go tswa mo mmopong o o tlhagisitsweng ke dipeo tse ke di amogetseng. Ka madinyana ao ke a boneng ke iphitlhetse ke kgonne go ithekela dithotonyana ka fa ntlong ya me le go beeletsa madinyana a go isa bana sekolong.’ Ga rialo Gwala. Molemirui yo mongwe ke Winnet Dhladhla, mo malobeng o ne a dirisa mokgwa o o sa nepagalang wa go jala dijalo, a jala dijalo ka go di kgobokanya. Ka bothata jono bo rarabolotswe, o ne a kgona go dira morokotso wa R1 500 go tswa mo ditapoleng le R1 750 go tswa mo mmopong o a o jadirang.	25 30
5	‘Seno se nkgontshitse go fepa lapa la me le go itirela lotseno ka fa thoko,’ Ga rialo Dhladhla. Ga jaana go basadi ba balemirui ba ba kana ka 380 ba ba bonang mosola wa porojeke eno mo porofenseng. Motsamaisi wa maiketleetso wa togamaano wa SANBI, Michael Jennings, o rile porojeke eno e na le maikaelelo a go rarabolola maparego a a lebaganeng balemirui ba basadi.	35
6	‘Porojeke e lemoga fa basadi go le gantsi e se beng ba dithoto kana go neelwa tšhono ya go nna le seabe ka botlalo mo diporojekeng ka ntlha ya ditheo tse di	

sa akaretseng botlhe le ka ntlha ya mabaka a loago. Maikaelelo a porojeke ke go matlafatsa basadi ka mokgwa wa go buisana, wa go tlhabolola bokgoni le go fitlhelela mebaraka.’ Ga rialo Jennings. Porojeke eno e kgontshitse basadi ba le bantsi go nna le seabe mo diporojekeng tse di diragadiwang mo metseng ya bona, fa mo letlhakoreng le lengwe ba ntse ba aga kitso le bokgoni jwa go tsaya ditshwetso le go ikinola mo khumanegong. **40**

7 ‘Karolo ya seno e akaretsa katiso ka ga setheo, go tlhama dikgwebo - tshwaraganelo le go itse ka botsamaisi jwa dikgwebo tseo. E akaretsa go ithuta ka ditiro tse di bonolo tsa go tlhalefela maemo a tlelaemete tse di ka tihatlosang kotulo. Ka go beeletsa mo dithulaganyong tsa popegotheo tse di jaaka ditshingwana tsa setšhaba, meedi ya go nosetsa, le didirisiwa dingwe. Porojeke eno e kgonne go tlhabolola bokgoni jwa basadi gore ba nne le metswedi le dithoto tse e leng tsa bona.’ Jennings o tlhalositse jalo. **45** **50**

[E nopotswe go tswa go Vuk’unzenzele Sedimonthole 2018]

1.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D:

UMgungundlovu e fitlhelwa mo Porofenseng ya...

- A Bokone Bophirima.
- B Limpopo.
- C KwaZulu Natal.
- D Kapa Bokone. (1)

1.1.2 Neela leina la porojeke e e thankgolotsweng e e mo temaneng. (1)

1.1.3 Maikaelelo a letsholo la “Adaption Fund” ke afe go ya ka temana? (2)

1.1.4 Go ya ka temana, thotloetso e e tliwang ke porojeke e mo basading ba metselegae ke efe? (2)

1.1.5 Ntsha dikao di le PEDI tsa maemo a tlelaemete a go kaiwang a fetoga kgapetsakgapetsa. (2)

1.1.6 Go ya ka Matu Gwala, porojeke e, e mo thusitse jang? (Temana 3) (2)

1.1.7 Fa o bona, a porojeke e, e tlaa tswela bomme ba metseselegae mosola? Tshegetsa arabo ya gago ka lebaka. (2)

1.1.8 Ke dikuno dife di le PEDI tse di neng di jalwa mo porojekeng e? (2)

1.1.9 A ke ntlha kgotsa kakanyo gore porojeke e, e thusa basadi ba le bantsi go lwantshana le khumanego mo metseng ya bona? (2)

1.1.10 A o ka re kgangkgolo ka ga porojeke e, e sekametse ka fa letlhakoreng le le lengwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

1.1.11 Go ya ka wena, a o bona go le bothokwa gore basadi ba thusiwe ka diporojeke di tshwana le e e tthagisitsweng ke temana? Tshegetsa ka lebaka. (2)

1.1.12 Lefoko 'morokotso' (temana 1) le kaya eng? (2)

SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO)

[Se nopotswe go tswa mo inthaneteng]

1.2.1 Kgangkgolo mo setshwantshong se ke eng? (2)

1.2.2 Naya dintlha di le PEDI tse DITLHANGWA tsa A le B di farologanang ka tsona. (4)

1.2.3 Maikutlo a mme yo o mo SETLHANGWA B ke afe Tshegetsa karabo ya gago? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO

POTSO 2

Buisa temana e e fa tlase ka kelotlhoko. E tthagisa dintlha ka ga bolwetse jwa tobekano ya maikutlo.

ELA TLHOKO: O tshwanetse go dira tse di latelang:

- Sobokanya temana e ka go tthagisa dintlha di le SUPA tse di bontshang gore o ka thusa jang motho yo o nang le bolwetse jwa tobekano ya maikutlo
- Kwala ka temana, o dirisa mafoko a gago, mme o sa latlhe bokao.
- Boleele bo se fete mafoko a a 90.
- Kwala palo ya mafoko a o a dirisitsweng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

SETLHANGWA C

BOLWETSE JWA TOBEKANO YA MAIKUTLO: O KA THUSA JANG?

Go botlhokwa thata go ela tlhoko matshwao a go ipolaya le go tsaya tsia matshosetsi otlhe a go ipolaya a motho a a dirang. Fa motho a 'fedisa' merero ya gagwe, a tlhola a bua ka go ipolaya, a tlhola a bua ka dikgato tsa go tswetsa seno kgotsa a bontsha maikutlo a matona a tlhoafalo, itse gore ke nako ya go tsena fa gare merero eno le go kopa thuso kwa ngakeng ya gagwe kgotsa kwa ditokololong tsa lelapa la gagwe kgotsa kwa ditsaleng tsa gagwe. Fa wena kgotsa mongwe yo o mo itseng a tlhoka thuso, etela bookelo jwa tlhologanyo jo bo gaufi, tleliniki, sepetlele kgotsa ngaka. Gape o ka letsetsa mogala wa go kopa thuso o o dirang bosigo le motshegare wa Cipla mo go 0800 456 789, mogala wa go kopa thuso wa SADAG mo go 011 234 4837, Mogala wa matlhotlhapelo a go ipolaya mo go 0800 567 567 kgotsa mogala o o dirang bosigo le motshegare wa tsibogelo ya matsapa a malwetse a tlhologanyo mo go 0861 435 787.

Fa mongwe yo o mo ratang o lemoga gore o na le bolwetse jwa tobekano ya maikutlo go na le dilo di le dintsi tse o ka di dirang go mo thusa le go mo tshegetsatshe. Sa ntlha, ithute sengwe le sengwe se o tshwanetseng go se itse ka ga bolwetse jwa tobekano ya maikutlo jo wena kgotsa yo mongwe wa bao o ba ratang a ka tswang go fitlhetswe gore o na le bona. Batlisisa gore ke eng se se tlohang bolwetse joo, matshwao a jona le kalafo ya jona mme fa go kgonagala o ka nne gape wa botsolotsa le mo ngakeng e molwetse a leng mo diatleng tsa gagwe.

O tshwanetse go ithuta gape le ka matshwao a maikutlo a boitumelo jo bo seng kana ka sepe le a maikutlo a a tlhonameng gore o kgone go itse gore motho yo a nang le bolwetse jono a ka dira eng. Go ya ka kaedi ya bolwetse jwa tobekano ya maikutlo e e kwadilweng ke Setlhopho sa Aforikaborwa sa malwetse a khutsafalo le tlhobaelo (SADAG) ke kakanyo e ntle go loga leano mmogo le motho yo a nang le bolwetse jono, fa motho yoo a sa ntse a itharabologetswe, gore o tshwanetse go dira eng fa o bona gore o simolola go bontsha matshwao a bolwetse jwa tobekano ya maikutlo. Sekao, le ka buisana le go dumelana ka dikgato tse di tla tsewang go babalela dilo tsa botlhokwa tse di jaaka go mo amoga dikarata tsa go adima madi, dithata tsa go ka dirisa banka le go mo amoga dinotlolo tsa sejanaga.

'Rotloetsa molwetse go nwa melemo, go ya go bona ngaka le go kgaotsa go nwa bojalwa le go dirisa diritibatsi ka ntlha ya gore di ka tsosa matshwao a bolwetse jwa tobekano ya maikutlo kgotsa tsa bo gakatsa.' Ga rialo ngaka Eddie Pak, ngaka ya malwetse a tlhologanyo kwa sepetleleng sa kwa Sterkfontein kwa Krugersdorp mo Lefapheng la Boitekanelo kwa Gauteng. Fa molwetse a kile a nwa melemo e e rileng nako e telele, mme go se na tharabologelo e le kalo mo matshwaong a gagwe kgotsa melemo e a e nwang e na le ditlamorago tse di sa siamang, laela molwetse go botsa ngaka ya gagwe ka kgonagalo ya gore a neelwe melemo e mengwe kgotsa a batle thuso gongwe go utlwa gore ba reng. Fa ba se na go fola, ba tshole fela jaaka o tshola batho ba bangwe, mme o nne o ba etse tlhoko go bona fa go na le matshwao ape a a supogang.

[E nopotswe go tswa mo inthaneteng]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO

POTSO 3

Sekaseka papatso e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA D

BOKAMOSO JWA LERURI

SEKOLO SE SEGOLO SA THUTO-PELE
RE TLA A DIRELA

Naya ngwana wa gago bokamoso

Thuto ya rona e kwa pele!

Ikwadiso e buletswe: 10/01/2020. (012 324 5678)
thutopelesecschool@gmail.com

Bhoomi Park, Near Malvani Fire Brigade, Marve Road, Malad (W), Mumbai-95 | www.kkel.com

[E nopotswe go tswa mo inthaneteng]

3.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Papatso e bua ka...

- A metshameko ya sekolo.
- B go fetsa sekolo.
- C thuto e kgolwane.
- D sekolo sa Thuto-Pele.

(1)

- 3.2 Ke maikutlo afe a a supiwang ke sefathlego sa morutwana yo o mo papatsong? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 3.3 Papatso e totile bomang? (1)
- 3.4 Neela moonno wa sekolo sa Thuto-Pele go tswa mo papatsong. (1)
- 3.5 Kwala letlha le le tlhagelelang mo papatsong e ka botlalo. (1)
- 3.6 Nopola lerui le le tlhagelelang mo papatsong, mme o le dirise jaaka sedirwa mo polelong e o itlhametseng. (2)
- 3.7 A go ka nna bonolo go ikgolaganya le ba sekolo se fa o tlhoka go kwadisa ngwana wa gago kwa go sona? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [10]

POTSO 4

Sekaseka khathunu e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

**SETLHANGWA E
FOREIMI 1****FOREIMI 2**

[Se nopotswe go tswa mo inthaneteng]

- 4.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Papatso e bontsha ditiragalo tsa...
- A dikhuduego tsa barutwana ba 1976.
B ditiragalo tsa letsatsi la bašwa.
C maitsholo a bašwa ba gompieno.
D thuso ya potlako. (1)
- 4.2 Lefoko 'THUSANG!' le mo modirisong ofe wa lediri? (2)
- 4.3 Neela pharologanyo e le NNGWE fela ya moaparo gareng ga lekgarebe mo Foreiming 1 le lekgarebe mo Foreiming 2. (2)

- 4.4 Maikutlo a a tlhagisiwang ke lekau mo Foreiming ya 2, ke afe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 4.5 Nopola letlhalosi le le tlhagelelang mo khathuning e, mme o le dirise mo polelong ya gago go supa fa o le tlhaloganya. (2)
- 4.6 Tiragalo e e mo Foreimi ya 1 e na le dingwaga di le kae e diragetse go fitlha ga jaana? (1)
[10]

POTSO 5

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA F

- 1 **MmaModise** a tloga a tsena a tshotse mogodungwana, more-mhisa-banna-makgwafo. Keoletile a tloa ka pele, ka e ne e le mosimane wa phetha-ka-pejane, a tsaya dinwelo mo go MmaModise, a ba tshelela ka botswerere jwa sesetsana. Modise a mo tswela pelo; ya re a bona mabogo a gagwe a le maleele, mmele o le bogorogoro, a inyatsa. Ya nna gone o lemogang gore boleele bo a kgoreletsa. A bona Keoletile a tloa a pota ka fa, le ka fa, e kete o ne a tlhola motshegare otlhe a ithuta gore e re maitsiboa a boa le phepha. 5
- 2 E ne e le moso wa tsatsi la Matlhatso, e bile go le marunyana ntlheng ya Bokone, mokomakomanyane o ntse o sarasara, Keoletile le Modise ba tsaya sejanaga mo mmileng o mogolo wa Sofaya, ba leba Gouteng, ba ikaeletse gore e tla re go tloga Gouteng, ba lebe kwa Diphologolong, **kwa ba neng ba tla tlhola motshegare otlhe gone**. Ya re ba ntse ba tsamaya Modise a tlhakana tlhogo, a ithaya a re ba boela morago; a tsewa ke sedidi. 10
- 3 'Ke feroga dibete.' A bua a gololega, a ba a **itshwarelela** ka lobota. Keoletile a tiisa dinao. A tshaba gore fa a ka ema, Modise o tla tloga' a dira tse dikgolo. 'O tla tshwarwa... fa ba ka go bona, o tla tshwarwa.' Modise a ema go bapa le matlakala, a leka go imolola sebete. Ga tla ntšwa ya mmuso a sa ntse a eme jalo. 15
- 4 Fa ba šeba ditsompelo tsa gagwe, ba fithela a tswa gare ga mpa ya lefatshe. Nnyaya, mo itshwarele... Keoletile a tla a tshotse lamune e o neng a tlile go thusa Modise ka yone; a batla go fitlha di setse dibekere.... 20

[Omphile Umphi Modise; DP Semakaleng Monyaise]

- 5.1 Kgaoganya leinatswako le le ntshofaditsweng mo mola 1 ka dipopegopuo tsa lona. (2)
- 5.2 Dirisa letlhaodi le le thaletsweng mo mola 4 mo polelong e e tlhabosang. (1)
- 5.3 Nopola mofuta wa letlhophi o o tlhagelelang mo temaneng, mme o le dirise mo polelong e o itlhametseng jaaka sediri sa polelo. (2)

- 5.4 Lediri le le ntshofaditsweng mo temaneng ya 3 ke la mofuta ofe? (1)
- 5.5 Kwala polelo e mo kganetsong 'Ke feroga dibete.' (1)
- 5.6 Leina 'matlakala' (mola 17) le dirisitswe jang mo polelong? (1)
- 5.7 Neela mofuta wa polelwanakala e e ntshofaditsweng mo mola 11. (1)
- 5.8 Kwala lekaelagongwe la lefoko 'šeba' (temana 4) (1)
- [10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 30
PALOGOTLHE: 70